

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Orientace ve vzdělávací soustavě oborů vzdělání středních škol

Anotace studijního textu

Modul popisuje změny ve středním vzdělávání po roce 1989, kurikulární reformu a principy rámcových a školních vzdělávacích programů, klasifikaci stupňů vzdělání.

Obsah

ÚVODEM.....	3
TRANSFORMACE STŘEDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	4
Rámcové vzdělávací programy	4
Školní vzdělávací programy.....	4
KLASIFIKACE OBORŮ VZDĚLÁNÍ.....	5
Klasifikace kmenových oborů vzdělání	5
Převodník kódů studijních a učebních oborů	6
Nová soustava oborů vzdělání	7
STUPNĚ VZDĚLÁNÍ VE STŘEDNÍM VZDĚLÁVÁNÍ.....	9
Dřívější klasifikace.....	9
Současné čtyři stupně vzdělání	10
Mezinárodní klasifikace	10
NÁRODNÍ SOUSTAVA POVOLÁNÍ.....	11

ÚVODEM

V současné době poskytuje střední vzdělávání otevřenou a širokou nabídku všem zájemcům bez rozdílu, včetně jedinců se zdravotním postižením nebo jiným znevýhodněním.

Střední vzdělávání realizují střední školy, tedy vzdělávací instituce, které získaly akreditaci MŠMT a jsou registrované v rejstříku škol. Z hlediska výstupů ze středního vzdělávání zůstávají zatím tradičními certifikáty výuční list a maturitní vysvědčení.

Do systému středního vzdělávání může vstoupit každý uchazeč, který splnil povinnou školní docházku v délce devíti let nebo úspěšně ukončil základní vzdělávání, prokázal požadované předpoklady, a v některých případech i předpoklady zdravotní způsobilosti. Nadaní žáci mohou být přijati ke studiu ve víceletých gymnáziích nebo konzervatořích již v průběhu povinné školní docházky.

Moderní pojetí středního vzdělávání vytváří předpoklady pro profesní flexibilitu. Cílem odborného vzdělávání je všestranně připravit žáka, tzn. nejen pro samotný výkon povolání. Kromě odborné kvalifikace získá i široký základ všeobecných znalostí a dovedností pro studium vyšší úrovně. Gymnaziální příprava je zaměřena na všeobecné vzdělávání s orientací na vysokoškolské studium a každoročně jimi prochází téměř 20 % žáků populačního ročníku. Vzdělávací programy mají čtyř, šesti a osmiletou délku a zahrnují, vedle dominantní všeobecné složky, i různá zaměření, např. na matematiku a fyziku.

Současný fungující systém středního vzdělávání je výsledkem mnoha změn v transformačním procesu, který začal hned po roce 1989. Charakterizovaly je diverzifikace zřizovatelů vzdělávacích institucí (vznik soukromého a církevního školství) a především liberalizace kurikulární politiky (např. rozšíření vzdělávacích cest, variantnost výstupů, prostupnost systému vzdělávání), která reagovala na nové požadavky pracovního trhu.

Příkladem nových vzdělávacích možností mohou být lyceální obory. Jejich výuka začala ve školním roce 1994/95. Lyceum integruje přednosti všeobecného (gymnaziálního) a odborného vzdělávání a připravuje žáky ke studiu odborných disciplín na vysokých školách. V porovnání s odbornou přípravou obsahuje výrazný podíl všeobecně vzdělávacích předmětů (přibližně 70 % povinného základu). K novým trajektoriím patří i víceletá gymnázia nebo možnost získání maturitního vzdělání po vyučení v nástavbovém oboru.

TRANSFORMACE STŘEDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Zásadní změnu ve středním vzdělávání přinesla kurikulární reforma. Východiskem bylo komplexní řešení kurikulární politiky státu, které popisuje dokument z roku 2001 **Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha**.

Reformu podpořil i nový **zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)**. Vstoupil v platnost 1. 1. 2005 a přinesl řadu změn, včetně podpory vyšší autonomie středních škol ve vytváření své vlastní vzdělávací nabídky. Tuto liberalizaci umožnil zavedený nový systém dvoustupňového kurikula charakterizovaný rámcovými vzdělávacími programy a školními vzdělávacími programy.

Rámcové vzdělávací programy

Hlavním symbolem reformy, která se dotkla všech oborů, jsou **rámcové vzdělávací programy (RVP)**. Cílem nového pojetí vzdělávání bylo zpřehlednit soustavu středního vzdělávání, ale především zajistit srovnatelnost obsahu a výsledků vzdělávání a otevřít se vývoji ve sféře práce.

Implementace RVP probíhala v časových etapách a postupně vzniklo zhruba 300 programů. Do té doby zajišťoval obsah vzdělávání a srovnatelnost výsledků dokument **Standard středoškolského odborného vzdělávání** z roku 1998, který vymezoval povinný rámec a formuloval kvantitativní parametry (např. počet týdenních vyučovacích hodin, poměr všeobecného a odborného vzdělávání aj.) a kvalitativní ukazatele pro dosažení cílů a obsahu vzdělání pro 21 odborných směrů vzdělání. Byl východiskem při konstrukci rámcových vzdělávacích programů a zároveň jejich součástí. Platnosti pozbyl ve chvíli, kdy byly všechny rámcové vzdělávací programy schváleny a nabyly platnosti.

Pro každý obor vzdělání byl zpracován jeden RVP, který se po schválení Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy stal závazným pedagogickým dokumentem s celostátní platností. RVP vymezují konkrétní cíle, obsah vzdělávání zdůrazňuje praktické osvojování kompetencí. Široce koncipované učivo se stalo prostředkem vzdělávání, změnil se nejen obsah, ale i forma, prostor získaly aktivizující metody výuky.

Školní vzdělávací programy

Druhým stupněm vzdělávací soustavy jsou **školní vzdělávací programy (ŠVP)**, které si projektovaly střední školy samy. Jejich tvorba vycházela z flexibilního formátu rámcových

vzdělávacích programů a autoři do nich mohli promítnout reálné vzdělávací potřeby, dispozice žáků, odborné zaměření oboru vzdělání i konkrétní potřeby regionu. Na tvorbě ŠVP se podíleli i představitelé sféry práce, kteří tak mohli ovlivnit cíle a obsah vzdělávání nejen na národní úrovni při tvorbě RVP, ale i na úrovni lokální. Na podporu tvorby ŠVP byla připravena metodická příručka a od roku 2003 probíhalo experimentální ověřování ve dvou středních školách.

Školní vzdělávací programy nepodléhají schvalovacímu řízení a nemají žádný rozlišovací znak, s výjimkou názvu programu, který by měl vyjádřit jeho zaměření. Plnou odpovědnost za obsah ŠVP a jeho realizaci nese ředitel příslušné školy.

KLASIFIKACE OBORŮ VZDĚLÁNÍ

Progresivní změny v systému počátečního odborného vzdělávání se v 90. letech minulého století projevovaly zejména nadměrným nárůstem oborů vzdělání s různorodě koncipovanými vzdělávacími programy, které způsobovaly obtížnou orientaci. Požadavky na zprůhlednění struktury středního vzdělávání a zároveň zlepšení jeho vazeb se světem práce přinesly řadu systémových opatření. Podle potřeb se v souladu s transformačními procesy vyvíjely i nové registry oborů vzdělání.

Klasifikace kmenových oborů vzdělání

Jedním ze zásadních opatření bylo **zavedení kmenových oborů vzdělání** v r. 1998. Ty sice neměly konkrétní obsah jako obory vzdělání, ale přesně vymezovaly jednotlivé oblasti vzdělávání na základě obsahové podobnosti a daly základ pro novou klasifikaci.

Vznikl nový registr **Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV)**, který nahradil předchozí **Jednotnou klasifikaci oborů vzdělání (JKOV)**. Vzdělávací programy s obsahovou příbuzností všech stupňů vzdělání a s obdobnou uplatnitelností absolventů na trhu práce byly roztříděny do větších celků - kmenových oborů vzdělání - a jim nadřazených skupin. KKOV se stala základním systematickým nástrojem pro statistické sledování a analýzu struktury obyvatelstva podle dosaženého vzdělání a obsahové podobnosti přípravy. Takto stabilní a transparentní soustava získala informační hodnotu jak pro odborníky, tak pro širší veřejnost, zejména pokud jde o žáky a jejich rodiče. Nadměrné množství oborů, často s totožným obsahem nebo úzkým zaměřením, se postupně redukovalo, ale k výraznému snížení došlo až při zásadní revizi v roce 2003. Další podstatnou redukci přinesla implementace rámcových vzdělávacích programů.

Konstrukce klasifikace kmenových oborů vzdělání byla dvourozměrná. Jednak třídila kmenové obory vzdělání do skupin tvořících účelové uspořádání věd a nauk. Druhým rozměrem bylo alfabetické vyjádření úrovně dosaženého vzdělání.

Ukázka kódového označení kategorií dosaženého vzdělání podle KKOV

znak	dosažené vzdělání
C	základní vzdělání dokončené absolvováním devíti ročníků základní školy, také absolvováním jednoleté nebo dvouleté přípravy v praktické škole
D	nižší střední vzdělání dosažené absolvováním tříleté přípravy v praktické škole
E	nižší střední odborné vzdělání dosažené absolvováním dvou nebo tříletého oboru s vyučením s nižšími vzdělávacími nároky
H	střední odborné vzdělání s výučním listem dosažené absolvováním tříletého oboru s vyučením
J	střední nebo střední odborné vzdělání bez maturity i výučního listu dosažené absolvováním oborů neposkytujících výuční list
K	úplné střední všeobecné vzdělání dosažené absolvováním gymnaziálních oborů
L	úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou dosažené absolvováním oboru s maturitní zkouškou nebo absolvováním nástavbového oboru
M	úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení) dosažené absolvováním oboru s maturitní zkouškou

Převodník kódů studijních a učebních oborů

Základem Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV) se stal **Převodník kódů studijních a učebních oborů a jejich zaměření mezi oběma soustavami**, tzn. mezi obory vzdělání (JKOV) a kmenovými obory (KKOV), jehož kódovací systém rozčleňoval obory vzdělání podle hlavních

skupin, skupin oborů, kmenových oborů, stupně dosaženého vzdělání (vyjádřené velkým písmenem) a třímístným doplňkovým kódem upřesňujícím odborné zaměření oboru.

Příklad převodu mezi soustavami:

obor *Strojírenství* byl podle JKOV značen 23-81-6, podle KKOV 23-41-M/001

Příklad identifikace oboru vzdělání podle KKOV:

obor 41-46-M/001 *Lesnictví*

<i>hlavní skupina</i>	<i>skupina oborů</i>	<i>kmenový obor</i>	<i>kategorie dosaženého vzdělání</i>	<i>doplňkový kód</i>
<i>Zemědělsko-lesnické a veterinární vědy a nauky</i>	<i>Zemědělství a lesnictví</i>	<i>Lesní hospodářství</i>	<i>střední vzdělání s maturitní zkouškou (do r. 2004 - úplné střední odborné vzdělání s maturitou)</i>	<i>odborné zaměření oboru</i>
4	41	41-46-M	M	001

Nová soustava oborů vzdělání

V návaznosti na tvorbu rámcových vzdělávacích programů byl zpracován **nový registr** oborů vzdělání. Jeho konstrukce vycházela ze statisticky orientované Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV), ale zavedl určité dílčí změny, např. kódování oborů.

Závazným dokumentem s přehledem všech typů vzdělávání, který nahradil dřívější KKOV, se stalo **Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání**, v platném znění.

Soustava oborů se skládá ze dvou příloh. První část tvoří rozsáhlá tabulka s přehledy oborů vzdělání. Stanovuje, ve kterých vzdělávacích programech lze dosáhnout toho kterého stupně vzdělání, uvádí např. vazbu mezi obory s vyučením a nástavbovými obory a také číselně označuje onemocnění a zdravotní omezení, která vylučují možnost daný obor studovat. Obory jsou přehledně roztříděny jednak podle kategorií vzdělávání a v rámci kategorie podle příslušných skupin oborů vzdělání. Druhá část dokumentu (příloha 2) konkretizuje onemocnění a zdravotní omezení pro stanovení zdravotní způsobilosti uchazeče ke vzdělávání.

Přehled skupin oborů středního vzdělávání

kód skupiny	název skupiny
16	Ekologie a ochrana životního prostředí
21	Hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství
23	Strojírenství a strojírenská výroba
26	Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika
28	Technická chemie a chemie silikátů
29	Potravinářství a potravinářská chemie
31	Textilní výroba a oděvnictví
32	Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů
33	Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů
34	Polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie
36	Stavebnictví, geodézie a kartografie
37	Doprava a spoje
39	Speciální a interdisciplinární technické obory
41	Zemědělství a lesnictví
43	Veterinářství a veterinární prevence
53	Zdravotnictví
63	Ekonomika a administrativa
64	Podnikání v oborech, odvětví
65	Gastronomie, hotelnictví a turismus
66	Obchod
68	Právo, právní a veřejnosprávní činnost
69	Osobní a provozní služby
72	Publicistika, knihovnictví a informatika
75	Pedagogika, učitelství a sociální péče
78	Obecně odborná příprava
79	Obecná příprava
82	Umění a užité umění

Ukázka třídění: obory vzdělání s maturitní zkouškou (podle stupně dosaženého vzdělání) ve skupině 53 Zdravotnictví (podle skupiny oborů)

kód oboru	název oboru
53-41-M/01	Zdravotnický asistent
53-41-M/02	Nutriční asistent
53-43-M/01	Laboratorní asistent
53-44-M/01	Ortoticko - protetický technik
53-44-M/03	Asistent zubního technika

V rámci reformy byla řada oborů s příbuzným obsahem nebo úzkou profilací sloučena v jeden klíčový obor vzdělání. I tyto změny soustava oborů zachycuje.

Ukázka sloučení (nahrazení) dřívějších oborů v jeden, pro který byl zpracován rámcový vzdělávací program:

skupina oborů	obor vzdělání, pro který byl vydán RVP	nahrazované obory vzdělání
Skupina 23 - Strojírenství a strojírenská výroba	23-51-H/01 Strojní mechanik	
		23-51-H/001 Zámečnick
		23-51-H/003 Strojní mechanik - stroje a zařízení
		23-51-H/004 Strojní mechanik - ocelové konstrukce
		23-51-H/007 Mechanik opravář - stroje a zařízení
		23-66-H/001 Mechanik opravář

STUPNĚ VZDĚLÁNÍ VE STŘEDNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Určitého stupně vzdělání se dosahuje absolvováním celého vzdělávacího programu při splnění předepsaných povinností a úspěšným zakončením vzdělávání v příslušném oboru vzdělání. V odborném vzdělávání je dosažený stupeň vzdělání osvědčením, že jeho držitel získal odbornou kvalifikaci pro výkon určitého povolání. Podle typu je zároveň i předpokladem pro navazující vzdělávání, např. k přijetí do nástavbového oboru vzdělání nebo na vysokou školu.

Dřívější klasifikace

Změny se dotkly i **klasifikace dosaženého vzdělání**. Do roku 2004 velká písmena v identifikačních kódech oborů vzdělání exaktně rozlišovala kategorie dosaženého vzdělání a zároveň charakterizovala vzdělávací programy konkrétního typu školy.

Příklady dřívější klasifikace:

- písmeno *K* (např. v kódu 79-41-K/401) charakterizovalo gymnaziální studijní obory vedoucí k dosažení úplného středního všeobecného vzdělání,
- písmeno *H* (např. v kódu 66-51-H/018) obsahovaly kódy učebních oborů středních odborných učilišť s dosažením středního odborného vzdělání s výučním listem.

Současné čtyři stupně vzdělání

Od roku 2005 nový školský zákon **zjednodušil dosavadní kategorie** dosaženého vzdělání ve středním školství **na čtyři stupně**, při zachování alfabetského značení v kódování oborů vzdělání (kategorie C, J, E, H, L, M, K). Podle něj lze ve středních školách získat:

- ❖ **střední vzdělání** – po absolvování 1 nebo 2letého vzdělávacího programu,
- ❖ **střední vzdělání s výučním listem** – po absolvování 2 nebo 3letého vzdělávacího programu,
- ❖ **střední vzdělání s maturitní zkouškou** - po absolvování vzdělávacích programů 6 nebo 8letého gymnázia nebo 4letého vzdělávacího programu nebo 2letého vzdělávacího programu nástavbového studia,
- ❖ **vyšší odborné vzdělání v konzervatoři** – po absolvování 6 nebo 8letých vzdělávacích programů konzervatoří.

Pozn.: konzervatoře si zachovaly zvláštní postavení mezi středními školami. Jejich žáci po absolvování části vzdělávacího programu, nejdříve však po čtyřech letech (v oboru Tanec až po osmém ročníku), mohou nepovinně složit maturitní zkoušku a dosáhnout středního vzdělání s maturitní zkouškou, celý vzdělávací cyklus je však ukončen, podobně jako na vyšších odborných školách, absolutoriem a získáním vyššího odborného vzdělání v konzervatoři s oprávněním užívat za jménem označení DiS.

Mezinárodní klasifikace

V České republice se začalo používat i číselné vyjádření stupně dosaženého vzdělání a oborů vzdělání podle mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání **ISCED 1997 (International Standard Classification of Education)**, v současné době platí nová klasifikace ISCED 2013.

NÁRODNÍ SOUSTAVA POVOLÁNÍ

Těsnou provázanost mezi vzděláváním a trhem práce, požadavky na výkon jednotlivých povolání a srovnatelnost s požadavky EU dříve vymezoval tzv. **Integrovaný systém typových pozic (ISTP)**. Vznikal v rámci projektu Ministerstva práce a sociálních věcí a jeho garantem byla Správa služeb zaměstnanosti. Na tvorbě ISTP se podílela řada odborníků z oblasti práce i vzdělávání. Záměrem bylo vytvořit otevřenou soustavu informací o světě práce, zefektivnit komunikaci pro zprostředkování práce a propojit požadavky trhu práce s přípravou pracovní síly.

V současné době se vyvíjí nový systém, který ISTP nahrazuje. Katalog profesí - **Národní soustava povolání (NSP)** – podrobně popisuje kvalifikační a zdravotní požadavky, optimální vzdělání i konkrétní pracovní pozice.